

SỰ SỤP ĐỔ BỨC TƯỜNG BERLIN NĂM 1989 TÁC ĐỘNG ĐỐI VỚI NƯỚC ĐỨC VÀ THẾ GIỚI

ĐÀO TUẤN THÀNH*

Năm 1989 đã xảy ra nhiều sự kiện quan trọng, không chỉ mở đường cho sự chấm dứt Chiến tranh Lạnh kéo dài hơn 40 năm (1947-1989) mà còn làm thay đổi thế giới trong kỷ nguyên Toàn cầu hóa. Có thể kể những sự kiện chủ yếu như: Sự sụp đổ của Bức tường Berlin, sự tan rã của chế độ xã hội chủ nghĩa ở các nước Đông Âu, vụ trấn áp đẫm máu ở Quảng trường Thiên An Môn (Trung Quốc), Việt Nam hoàn tất việc rút quân ra khỏi Campuchia, sự hình thành của mạng Internet Toàn cầu (The World Wide Web-W.W.W), Nelson Mandela gặp Tổng thống De Klerk dọn đường cho việc chấm dứt sự tồn tại của chế độ phân biệt chủng tộc Apartheid ở Nam Phi. Sự sụp đổ của Bức tường Berlin - điểm nóng nhất của sự đối đầu Đông - Tây trong Chiến tranh Lạnh, sau 28 năm tồn tại (1961-1989) đã không chỉ mở ra cơ hội cho sự tái thống nhất nước Đức sau Chiến tranh thế giới thứ Hai mà còn như một biểu hiện của sự hòa hoãn trên thế giới trong bối cảnh Liên Xô và Mỹ quyết định chấm dứt Chiến tranh Lạnh, diễn ra không lâu sau đó. Trong khuôn khổ của bài viết này, tác giả muốn nhìn lại sự kiện diễn ra cách đây 30 năm (1989-2019), từ đó phân tích những tác động của biến cố lịch sử này tới nước Đức nói riêng và quan

hệ quốc tế nói chung trong những năm cuối thế kỷ XX-đầu thế kỷ XXI.

1. Bức tường Berlin - một biểu tượng của sự chia cắt nước Đức trong thời Chiến tranh Lạnh

Năm 1945, hai hội nghị hòa bình của phe Đồng Minh tại Yalta và Potsdam đã quyết định: Phần phía Đông Đức thuộc ảnh hưởng của Liên Xô, phía Tây Đức thuộc về Mỹ, Anh và Pháp. Thành phố thủ đô Berlin dù nằm hoàn toàn trong vùng Liên Xô kiểm soát (cách biên giới Đông Đức và Tây Đức hơn 160 km) cũng bị chia thành hai phần tương tự và được ngăn bằng hàng rào dây thép gai (1).

Tuy nhiên, do tác động của các nhân tố chủ quan và khách quan, nhiều người dân Đông Đức, trong số đó có không ít thanh niên đã tìm mọi cách di cư sang CHLB Đức/Tây Đức. Đến đầu những năm 60 của thế kỷ XX, hiện tượng này xuất hiện ngày càng nhiều. Ngày 12 tháng 8 trở thành ngày có số người di tản đông nhất (2). Có thể nói, đây là thời điểm mà CHDC Đức/Đông Đức phải đối phó với một vấn đề chưa có trong tiền lệ, kể từ ngày thành lập nước để bảo vệ an ninh quốc gia và sự ổn định của đất nước. Một làn sóng phá hoại chủ nghĩa xã hội (CNXH) ngày càng mạnh mẽ cùng với sự leo thang của Chiến tranh

* PGS. TS. Khoa Lịch sử, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

Lạnh giữa hai khối Đông-Tây. Vì vậy, đến ngày 12 tháng 8 năm 1961, chính quyền Đông Đức đã quyết định đóng cửa biên giới và xây dựng một bức tường ngăn. Chỉ trong hai tuần, hàng rào dây thép gai được thay thế bằng tường bê tông kiên cố hơn. Riêng năm 1961, Chính quyền Đông Đức đã cho xây dựng 155km tường. Tuy vậy vẫn không ngăn được dòng người bỏ trốn, trong giai đoạn từ năm 1961 đến năm 1988 có gần 5.000 người vượt biên qua Bức tường Berlin. Họ là những kẻ liều mạng, phải vượt qua không chỉ hàng rào thép gai dày đặc mà cả những bãi mìn và chòi canh được lệnh sẵn sàng nổ súng mỗi khi phát hiện ai cố tình bỏ trốn. Theo thống kê chưa đầy đủ, có gần 150 người đã bỏ mạng ở nơi đây. Ngày nay, bên cạnh tòa nhà Quốc hội Đức có hàng bia mộ nhỏ tưởng niệm những nạn nhân xấu số. “Bức tường Berlin” ngăn đôi Thành phố Berlin đã tồn tại từ ngày đó cho đến ngày 09 tháng 11 năm 1989.

Đáng chú ý là vào ngày 02 tháng 5 năm 1989, Ngoại trưởng Hungari và Ngoại trưởng Áo đã cắt hàng rào biên giới hai nước ở Sopron. Bộ Nội vụ Hungari đã tổ chức một cuộc họp báo quốc tế, tuyên bố “dỡ thủ” hàng rào Hungari - Áo, như một cách thăm dò phản ứng của các cường quốc và dư luận quốc tế. Cho đến thời điểm đó, vẫn chưa hề có một quyết định chính thức nào từ Đảng hay Chính phủ Hungari. Liên Xô thì tỏ thái độ không can dự!. Biên giới Áo-Hung được mở đã thúc đẩy hàng trăm ngàn dân Đông Đức tìm đường ra nước ngoài. Theo nghiên cứu của Jean-Baptiste Duroselle thì “hơn 100.000 người Đông Đức mượn đất Tiệp Khắc, Hungari hoặc Ba Lan để di cư sang phía Tây” (3).

Trong những ngày cuối tháng 10 - đầu tháng 11 năm 1989, nhiều cuộc biểu tình của quần chúng Đông Đức đã nổ ra, xuất phát từ nhà thờ Tin Lành ở Đông Berlin, rầm rộ nhất là ở Leipzig (4). Làn sóng bất

mãn trong các tầng lớp nhân dân CHDC Đức khi đó đã khiến cho bầu chính trị - xã hội quốc gia này rất nóng theo cả nghĩa bóng và nghĩa đen. Chính người phát ngôn của Chính quyền Đông Đức khi đó là Gunter Schabowski cho rằng, với Chính quyền Đông Đức “lựa chọn duy nhất là mở nổi áp suất hoặc xem nó phát nổ” (“The only choice was to open up the pressure cooker or watch it explode”) (5). Thực trạng này là một trong những nguyên nhân dẫn đến việc từ chức của Erich Honecker, nhà lãnh đạo Đông Đức hơn một tháng sau đó. Vào lúc 13 giờ 55 phút ngày 18 tháng 10 năm 1989, tại cuộc họp của Trung ương Đảng Xã hội chủ nghĩa Thống nhất (XHCNTN) Đức (SED), Tổng Bí thư Erich Honecker đã đọc bài diễn văn tuyên bố từ chức Tổng Bí thư Đảng, Chủ tịch Hội đồng Nhà nước, Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng nước CHDC Đức, vì lí do sức khỏe (6). Lãnh tụ mới của Đảng XHCNTN Đức là Egon Krenz.

Ngay trong buổi nhậm chức, Tân Tổng Bí thư Đảng XHCNTN Đức đã đề cập đến vấn đề di tản của người dân Đông Đức sang Tây Đức: “Với cuộc họp hôm nay, tôi nói, “chúng ta sẽ khởi đầu một Bước Ngoặt”. Tôi tuyên bố, cánh cửa đến một cuộc đối thoại nội chính đã mở toang. Chúng ta phải quay mặt về với nhân dân. Tôi phát biểu niềm tin của mình: “Tất cả các vấn đề trong xã hội chúng ta đều giải quyết được bằng chính trị [...]. Hơn mười vạn người, trong đó không hiếm thanh niên, đã rời khỏi đất nước”. Chúng ta coi sự ra đi của họ như sự xuất huyết trầm trọng. Mỗi người trong chúng ta thấu hiểu những giọt nước mắt của các bậc cha mẹ. Chúng ta có nghĩa vụ suy ngẫm vì sao nhiều người quay lưng lại với chúng ta như vậy” (7).

Việc Tổng Bí thư Egon Krenz quyết định ngăn chặn sự chạy trốn sang phía Tây, bằng việc mở cửa biên giới, tức là phá bỏ Bức tường Berlin đã dẫn đến hệ quả

“hàng triệu người Đông Đức vội vàng đi khám phá miền đất tự do và đối với một số người, đó là tìm kiếm, chủ nghĩa tư bản sự tiêu thụ và cả bệnh SIDA” (8). Vào hồi 18 giờ 57 phút ngày 09 tháng 11 năm 1989, tivi của CHDC Đức phát đi bản thông báo ngắn gọn của Ban Chấp hành Trung ương Đảng XHCNTN Đức cho phép dân chúng Đông Đức có thể qua lại Tây Đức mà không cần xin phép. Thông báo này do Tổng bí thư Egon Krenz kí. Đến 23 giờ, toàn bộ các trạm kiểm soát dọc theo bức tường Berlin đã được bỏ ngỏ. Lập tức hàng ngàn người dân Đông Berlin kéo sang Tây Berlin và ca hát vang đường. Một số thanh niên leo lên bức tường reo hò. Một số người dùng búa, xà-beng và đủ các vật dụng khác có được, đập bỏ các đoạn bức tường. Những hình ảnh này được lan truyền đi khắp thế giới một cách nhanh chóng.

Sự kiện chấn động toàn cầu này, trở trêu thay, lại được châm ngòi từ một câu trả lời nhầm của Gunter Schabowski, phát ngôn viên của Chính quyền Đông Đức. Trong buổi họp báo công bố quy định mới về xuất nhập cảnh vào ngày 09 tháng 11 năm 1989, một phóng viên hỏi Gunter Schabowski liệu quy định mới có cho phép xuất cảnh sang Tây Đức không và bao giờ có hiệu lực. Tuy không được thông báo kĩ về quy định này trước cuộc họp báo, song Gunter Schabowski vẫn đáp lời sau vài giây ngần ngừ: Như tôi được biết là có hiệu lực ngay lập tức, không có bất cứ sự đình trệ nào. Phát biểu trên được những kênh truyền hình lớn nhất của Tây Đức lúc bấy giờ phát sóng. Nó truyền đi một thông điệp, tất nhiên là sai, rằng Đông Đức đã mở cửa biên giới với Tây Đức. Với hàng ngàn người đang biểu tình lúc đó ở quảng trường Alexander Platz thì việc tin tức đó đúng hay sai không còn quan trọng nữa. Một số người mạnh dạn tiến từng bước một đến khu phi quân sự, gần sát bức tường. Đi qua

hàng rào, họ ngoảnh lại phía sau nhìn vào những người lính gác, rồi lại rút rề bước tiếp. Không bị bắn! Người lính gác hẳn cũng bối rối,... Hàng trăm, rồi hàng ngàn người tiếp nối. Điều đáng nói là cách thời điểm này chỉ vài tháng, nhà lãnh đạo Đông Đức, Erich Honecker, còn từng dự đoán rằng, Bức tường Berlin sẽ tồn tại ít nhất 50 năm. Người ít lạc quan hơn thì dự đoán 25 năm. Nhưng tất cả sự thay đổi chỉ bằng một câu phát biểu nhầm (9).

Lý giải về sự nhầm lẫn này, Egon Krenz trong hồi ký của mình đã cho biết rằng “18 giờ 53 phút ngày 09-11 (Đào Tuấn Thành chú), một phóng viên hỏi ông (Schabowski - Đào Tuấn Thành chú) về tiến độ soạn thảo quy chế du lịch mới cho công dân CHDC Đức. Ông trả lời: “Tôi vừa được thông báo là Hội đồng Bộ trưởng đã ra nghị quyết... Ông theo đúng lời văn của quy chế và thông cáo báo chí chính thức. Nhưng sau đó xảy ra sự nhầm lẫn: sẽ mở biên giới sáng sớm ngày 10-11. Lệnh cho lính biên phòng, Bộ An ninh Quốc gia và Cảnh sát Nhân dân được chuẩn bị theo thời điểm đó. Nhưng rõ ràng Gunter Schabowski ngỡ ngác khi trả lời câu hỏi về thời điểm: “Nếu tôi được thông báo chính xác, theo tôi được biết thì ngay bây giờ” (10). Điều đáng nói là, theo Tổng Bí thư Egon Krenz “Mọi người còn ngồi trong cuộc họp Trung ương đảng SED. Không một ai trong chúng tôi được nghe hoặc trong lúc họp được biết chuyện đó. Chúng tôi vẫn tiếp tục bàn luận trong khi báo giới đã phát tán thông báo của Schabowski. Thế giới hiểu đó là một biện pháp *tức thời*, trong khi thời điểm được tiến hành là ngày hôm sau, 10-11. Trong chốc lát đã diễn ra một sự kiện không ai tiên đoán được. Dòng xe trên các cao tốc về phía Tây mỗi lúc một dày đặc. Thú vui du lịch bị kìm nén không tìm được cửa ra từ bao năm, nay tuôn trào trong một đêm” (11).

Đánh giá về tình thế không mong muốn mà Chính quyền Đông Đức phải đối mặt với việc mở cửa biên giới cho người dân sang Tây Đức, Tổng Bí thư, Egon Krenz, đã đánh giá "Gánh nặng chính trong tình huống mới và bất thường này đè trên vai các đơn vị lính biên phòng CHDC Đức. Tôi ngả mũ kính phục họ khi nhìn những hình ảnh biên giới. Họ chứng tỏ là lính biên phòng đã tâm niệm nguyên tắc của chúng ta: không bao giờ có chiến tranh khởi phát từ đất Đức nữa. Nơi mệnh lệnh chưa đến kịp, lính biên phòng đã quyết định theo lương tâm và đã quyết định đúng" (12).

2. Liên Xô "bỏ rơi" CHDC Đức, bức tường Berlin sụp đổ

Để lý giải nguyên nhân khách quan khiến Bức tường Berlin sụp đổ, sau gần ba thập kỷ tồn tại trước nhiều áp lực, trong bầu không khí nóng bỏng của Chiến tranh Lạnh thì cần phải có thời gian và cần tiếp cận được nguồn tư liệu đa chiều, nhất là tư liệu từ phía Liên Xô/Nga và Mỹ. Tuy nhiên, có thể hiểu được một phần từ nguyên nhân là do *tác động của Học thuyết "Không can thiệp" của Liên Xô khi đó*. Cuối những năm 80 của thế kỷ XX, ban lãnh đạo Liên Xô đã đi đến kết luận về tính bất hợp lý trong việc cấp kinh phí cho tổ chức quân sự khối Hiệp ước Vaxava. Họ cũng bắt đầu cho rằng liên minh kinh tế với các đồng minh Đông Âu - khối SEV - là một gánh nặng không cần thiết (13). Vào thời gian này, nội bộ khối SEV có nhiều bất đồng. Các nước Đông Âu cho rằng Liên Xô bắt họ lệ thuộc vào quyền lợi của mình, sau khi ép buộc họ định hướng lại những quan hệ kinh tế đối ngoại của họ theo Liên Xô. Liên Xô là nước đối tác mua chủ yếu các hàng hóa tiêu dùng và lương thực từ các nước Đông Âu, những nước này cho rằng sẽ có lợi hơn nếu bán trên thị trường Tây Âu để thu đổi ngoại tệ một cách tự do, chứ không phải trong những điều kiện chi trả theo hệ thống thanh toán

phi ngoại hối trong khuôn khổ khối SEV. Ban lãnh đạo Liên Xô cũng không coi quan hệ với Đông Âu là có lợi nữa, sau khi đưa ra quyết định rằng, việc cung cấp cho các nước đồng minh dầu mỏ và khí đốt theo mức giá thấp hơn của thế giới là điều bất hợp lý, Mátxcơva đã quyết định chuyển việc buôn bán các mặt hàng năng lượng với các nước khối SEV sang thanh toán bằng ngoại tệ tự do và bắt đầu chuyển dần sang các hợp đồng cung cấp dầu cho các nước XHCN theo giá thế giới (14).

Những thay đổi được khởi động ở Liên Xô thoát đầu rất ít ảnh hưởng tại các nước XHCN Đông Âu. Mô hình chính quyền bảo thủ được xây dựng theo mẫu hình Xô viết tại các nước này đã không tạo ra sự chuyển biến. Những người cộng sản Đông Âu dôi theo những cải cách dân chủ ở Liên Xô một cách hoài nghi, họ sợ phải theo gương Liên Xô. CHDC Đức, Rumani và Bungari đã phản ứng hết sức thận trọng đối với công cuộc "Cải tổ" do người đứng đầu Liên Xô, Gorbachev, khởi xướng, bởi tại các nước này, các chế độ quyền uy của các lãnh tụ đảng đã được hình thành - tương ứng là Erich Honecker (CHDC Đức), Nicolae Ceausescu (Rumani) và Todor Zhivkov (Bungari) (15).

Với việc rút ra kết luận rằng, sẽ chẳng có gì được lợi khi duy trì khu vực ảnh hưởng ở Đông Âu, ban lãnh đạo Liên Xô đã không coi mình phải có trách nhiệm duy trì các chính phủ cộng sản đang nắm quyền ở Đông Âu. Hoặc là các nước XHCH Đông Âu phải tự cải tạo cho phù hợp với "mô hình Gorbachev" (16), hoặc họ phải tự chịu trách nhiệm về tương lai của mình. Tháng 10 năm 1989, trong chuyến thăm chính thức Phần Lan, Gorbachev đã được hỏi về tình hình CHDC Đức, là nơi mà đúng vào thời điểm đó đang dâng cao làn sóng bất bình xã hội dưới khẩu hiệu đòi phế truất Tổng Bí thư Đảng XHCNTN Đức, Erich Honecker. Trả lời câu hỏi này, nhà lãnh

đạo Liên Xô, Gorbachev, lần đầu tiên đã tuyên bố rằng “Liên Xô không có ý định can thiệp vào công việc của các nước Đông Âu” (17). Điều đó có nghĩa là Mátxcova đã từ bỏ học thuyết “chủ nghĩa quốc tế xã hội chủ nghĩa” (18). Sự thay đổi thái độ của Gorbachev về vấn đề Đức đã khiến cho ban lãnh đạo CHDC Đức, nhất là Egon Krenz bất an. Sự lo lắng này là có cơ sở, bởi lẽ, trước sự kiện ngày 9 tháng 11 không lâu, Gorbachev vẫn khẳng định “Chúng tôi luôn hiểu rằng CHDC Đức không thể hoạt động thiếu Liên Xô. Chúng tôi hỗ trợ các đồng chí như một nghĩa vụ mang tính quốc tế” (19). Theo Gorbachev “Phải ngăn chặn không cho CHLB Đức thông qua các cơ chế quen thuộc gây áp lực với CHDC Đức. CHDC Đức phải hành động ra sao để Berlin ra quyết định chứ không phải Bonn” (20). Tuy nhiên, khi dự đoán rằng Gorbachev đã thay đổi cách nhìn nhận về vấn đề hai nhà nước Đức, Egon Krenz đã hỏi thẳng Gorbachev “Mikhail Sergeyevich, Liên Xô dành chỗ nào cho hai nhà nước Đức trong ngôi nhà châu Âu? CHDC Đức là con của Liên Xô. Chúng tôi nhất thiết muốn biết các đồng chí có tôn trọng nghĩa vụ làm bố không? Trong lúc câu hỏi được dịch, tôi quan sát ông. Gorbachev suy nghĩ. Ông buông một câu rất khế, tựa như độc thoại. Tôi nghĩ đó là một câu tục ngữ Nga, đại khái có nghĩa “dây thừng có xoắn tròn đến đâu thì đến một lúc nào đó cũng đến cuối dây”. “Trong số tay tôi đánh một dấu hỏi” (21). Để làm cho những người bạn CHDC Đức tạm yên lòng trong cuộc gặp gỡ ngày 1 tháng 11 tại Mátxcova, Gorbachev đã nói với Egon Krenz rằng “phải chú ý trong quan hệ với CHLB Đức, đừng tiến vào vòng ôm của quốc gia này. Không có lý do gì để phỏng đoán vấn đề Đức sẽ có một ngày được giải quyết ra sao. Gorbachev tổng kết lập trường của mình “Thống nhất nước Đức không có chỗ trong chương trình

nghị sự của chính trị hiện hành. Liên Xô đã thống nhất về điều này với các cựu đối tác từ thời đồng minh chống Hitler. Đề nghị đồng chí Krenz chuyển ý đó đến các đồng chí trong Bộ Chính trị SED” (22). Tuy nhiên, chỉ một tháng sau đó, những thay đổi mang tính đột phá đã xảy ra, dọn đường cho nước Đức tái thống nhất không lâu sau đó.

Về *nguyên nhân chủ quan*, việc ban lãnh đạo Chính quyền Đông Đức quyết định cho phép mở biên giới, mà người đưa ra quyết định này chính là Egon Krenz. Với cương vị là Tổng Bí thư Đảng XHCNTN Đức, Chủ tịch Hội đồng Nhà nước, Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng CHDC Đức, Egon Krenz đã có một quyết định sáng suốt hợp với sự thay đổi của tình hình trong và ngoài nước khi đó, tránh sự đổ máu không cần thiết giữa những người Đức với nhau. Cũng có thể coi đây là nguyên nhân khiến cho Bức tường Berlin - biểu tượng của sự đối đầu và chia cắt Đông và Tây không có lý do để tồn tại nữa. Bức tường này biến mất đã dọn đường cho sự tái thống nhất hai nhà nước Đức sau nhiều năm đối đầu với bao thù địch và căng thẳng. Chính Tổng thống CHLB Đức khi đó đã có quan điểm rằng “Vấn đề Đức sẽ còn chưa được giải quyết, chừng nào Cổng Brandenburg còn đóng” (23). Egon Krenz đã nói về suy nghĩ của mình khi phải đưa ra quyết định khó khăn, chấp nhận mở biên giới hay tiếp tục dùng vũ lực để đóng kín nó như từng làm trong bốn thập kỷ trước ngày 9 tháng 11. Ông đã viết “Tôi cũng được hỏi về động cơ sự kiện mở biên giới. Tôi chỉ rõ rằng chúng tôi đã mở biên giới nhưng không nghi ngờ động cơ đó. Mở biên giới là một phần tự quyết của nhân dân. Quyền tự quyết đó bao gồm cả tự do du lịch. Đó là biểu hiện của tư duy trước sau như một của chúng tôi về tính thống nhất mọi quyền con người”. (24).

3. Sự sụp đổ Bức tường Berlin đã đẩy nhanh sự sụp đổ của CNXH ở CHDC Đức và mở đường cho sự tái thống nhất nước Đức năm 1990

Việc quyết định không dùng vũ lực để giữ cho Bức tường Berlin đứng vững và kiểm soát được đường biên giới trong ngày 9 tháng 11 năm 1989 là một quyết định rất khó khăn đối với Tổng Bí thư Egon Krenz và ban lãnh đạo của Chính quyền Đông Đức khi đó. Trong hồi ký của mình, Egon Krenz đã thừa nhận "Tôi khó giấu sự lúng túng. Chúng ta đang trong tình cảnh cực kỳ nguy hiểm. Một quyết định sai lầm có thể gây đổ máu. Trong những phút ấy tôi có rất ít lựa chọn để quyết định. Câu hỏi thực tế chỉ là: ta để cho mọi việc tự diễn biến hay dùng chính quyền vũ trang để bảo vệ biên giới quốc gia? Lựa chọn thứ hai sẽ là trò đùa với lửa. Tôi hỏi Mielke: "Đồng chí đề nghị gì?". Ông đáp: "Tổng bí thư là anh" Tôi hiểu. Bộ An ninh Quốc gia tuân thủ các quyết định chính trị. Đó là một điểm vô cùng quan trọng. Tôi quyết định: "Chỉ vài tiếng đồng hồ" - chẳng nào thì sáng sớm mai cũng mở các cửa khẩu - chúng ta sẽ không liều đối đầu với dân chúng. Vậy thì, nâng các cây chắn lên!". Wolfgang Herger và các cộng tác viên riêng của tôi ủng hộ quyết định này. Mielke nói rất trầm tư - ông hơn tôi gần 30 tuổi - "Có lý đấy cậu bé ạ" (25).

Khi đánh giá về tác động của sự sụp đổ Bức tường Berlin ngày 9 tháng 11 năm 1989, Tổng Bí thư Egon Krenz đã khẳng định "Ngày 9-11 gần như tình cờ mà trở thành một thời điểm của lịch sử Đức đương đại. Nhưng quyết định mở biên giới hôm 10-11 nằm trong logic của chính sách đổi mới. Bây giờ công dân CHDC Đức muốn đến với thế giới bao la không cần phải đi đường dài qua Hungari, CSSR (Tiệp Khắc - Đào Tuấn Thành chú) hay cơ quan đại diện CHLB Đức ở nước ngoài nữa" (26).

Một trong những tác động lớn nhất của sự sụp đổ Bức tường Berlin là nó đã mở ra cơ hội cho nước Đức tái thống nhất sau 4 thập kỷ chia cắt. Việc mở cửa biên giới CHDC Đức và CHLB Đức, theo quan điểm của Egon Krenz vào ngày 10 tháng 11 năm 1989 thì "Phản ứng quốc tế về mở biên giới là tích cực". Genadiy Gerassimov, người phát ngôn Bộ Ngoại giao Xô viết, tuyên bố, sự kiện mở biên giới là "quyết định tự chủ của CHDC Đức, xuất phát từ người đứng đầu đảng và nhà nước là Krenz"... Đối với Tổng thống Pháp F.Mitterand, biên giới mở là "một sự kiện vui". Ông khẳng định dự kiến "đến thăm CHDC Đức và gặp Krenz trong một vài ngày sắp tới". Tổng thống Hoa Kỳ Bush hoan nghênh quy định mới về du lịch. "Nếu CHDC Đức thực thi quy định đó", ông nói "thì bức tường xây năm 1961 sẽ giảm ý nghĩa". Tổng thống CHLB Đức Richard von Weizsacker nói đến "biến cố lịch sử sâu sắc thời hậu chiến" (27).

Tác động ngay lập tức của sự kiện mở cửa biên giới ngày 9 tháng 11 năm 1989 là số lượng người dân CHDC Đức sang CHLB Đức du lịch hoặc định cư là rất lớn "Từ ngày 9-11 Cảnh sát nhân dân Đức đã cấp 10,3 triệu thị thực du lịch cá nhân và 17.738 giấy phép xuất cảnh hân ra khỏi CHDC Đức. Từ ngày 1-11-1989 có chừng 10.000 công dân CHDC Đức chuyển cư trú qua CHLB Đức" (28).

Những ngày sau biến cố 09/11, các cuộc biểu tình rầm rộ vẫn tiếp tục. Đến ngày 20 tháng 11 năm 1989, "Hàng chục nghìn người tiếp tục xuống đường biểu tình. Những khẩu hiệu được hô lên đã hung hăng hơn. Có dấu hiệu thù nghịch với người nước ngoài. Giờ đây đã xuất hiện những diễn văn chống chủ nghĩa xã hội và khẩu hiệu đòi thống nhất hai nhà nước Đức" (29).

Hậu quả là đến ngày 2 tháng 12, Đảng XHCNTN Đức đã họp phiên họp bất thường quyết định số phận của Đảng và

CNXH ở CHDC Đức. Theo Tổng Bí thư, Egon Krenz “13 giờ 30 Trung ương Đảng bắt đầu họp. Tôi khai mạc như sau: “Chúng ta họp lại với nhau ở một thời điểm bất thường. Sự tồn tại của đảng như trứng để đầu đặng. CHDC Đức đang lâm nguy. Thế diện quốc tế của chúng ta bị tổn hại chưa từng thấy”. Tôi không rõ mình đã khóc lần cuối khi nào trong đời. Khi nói những lời này nước mắt tôi trào ra, và tôi có cảm giác không nói ra lời. Không phải vì tôi từ chức Tổng bí thư. So với những gì sắp được đem ra quyết định thì đó là chuyện nhỏ nhất. Tôi sợ đây sẽ là bước đầu tiên đến với việc kết thúc của CHDC Đức” (30). Trong phiên họp bất thường và cũng rất đặc biệt này, đã có đến 10 người, trong đó có Honecker, Stoph và Sindermann bị khai trừ ra khỏi Trung ương đảng và đảng, 6 người khác cũng bị khai trừ khỏi Trung ương đảng và tiến hành kỉ luật đảng. Toàn thể Ban Chấp hành Trung ương tuyên bố từ chức (31). Nói về giờ phút đau thương đối với những người cộng sản chân chính của CHDC Đức khi đó, Egon Krenz nhớ lại “Gần 15 giờ thì bế mạc phiên họp cuối cùng của Ban Chấp hành Trung ương Đảng XHCN thống nhất Đức. Tôi kinh hoàng. Hình ảnh tan rã bề rạc của một hội đồng được Đại hội đảng bầu lên là sự kiện cay đắng nhất trong đời tôi đến nay” (32).

Theo quan điểm của nhà nghiên cứu Pháp, Jean-Baptiste Duroselle, thì sau việc từ chức của Tổng Bí thư Đảng XHCNTN Đức Egon Krenz, thì “có 4 vấn đề chi phối chủ nghĩa cộng sản ở CHDC Đức:

1. Lập một chính phủ liên hiệp trong đó những người Cộng sản không nhất thiết chiếm ưu thế.

2. Trong các cuộc biểu tình to lớn, dân chúng bày tỏ ý nguyện đòi xóa bỏ điều khoản trong Hiến pháp dành vai trò lãnh đạo cho “đảng tiên phong của giai cấp vô sản”, tức là đảng Cộng sản (SED).

3. Tổ chức bầu cử tự do, đa đảng, bỏ phiếu kín. Các cuộc thăm dò cho thấy những người cộng sản sẽ chỉ giành (được) không quá 20% phiếu.

4. 300.000 quân Liên Xô đóng ở CHDC Đức vẫn án binh bất động nhưng đã nhận được lệnh báo động.

Điểm nổi bật nhất trong lịch sử thế giới là khả năng thực hiện thống nhất hai nhà nước Đức. Lập trường tiêu cực của Honecker rồi của Krenz đã dụ dỗ. Ý tưởng mà Thủ tướng Helmut Kohl đã nêu (trong kế hoạch 28-11-1989) và đã làm cho hầu hết các bạn châu Âu thông qua, là tiến dần đến hệ thống hợp bang (Confederation). Trong mọi trường hợp, người ta sẽ không đụng đến biên giới Oder-Neisse giữa Đức và Ba Lan” (33).

Sau khi Egon Krenz thôi làm Tổng Bí thư, người thay ông là Gregor Gysi. Dưới sự lãnh đạo của Gregor Gysi, Đảng XHCNTN Đức được gọi là Đảng Chủ nghĩa xã hội dân chủ. Đảng này tuyên bố sẵn sàng từ bỏ vai trò lãnh đạo trong xã hội Đông Đức. Đầu tháng 11 năm 1989, ở Đông Đức đã thành lập một chính phủ liên hiệp, đứng đầu là Hans Modrow, nổi tiếng là nhà cách tân (34).

Sau khi Bức tường Berlin sụp đổ, Liên Xô đã quyết định rút 300.000 quân về nước, song cả Tây Đức và Đông Đức phải chi trả kinh phí cho hoạt động này (35). Đến tháng 2 năm 1990, ý tưởng thống nhất hai nhà nước Đức đã được các bên liên quan chấp nhận. Bất chấp những khó khăn về kinh tế, xã hội, Chính quyền Tây Đức đã đẩy nhanh tiến trình thống nhất. Từ ngày 1 tháng 7 năm 1990, tiền tệ đã được thống nhất. Ngày 16 tháng 7, Gorbachev chấp nhận việc CHDC Đức cũ sẽ bao gộp trong khối quân sự Bắc Đại Tây Dương (NATO). Đến ngày 19 tháng 8 năm 1990, luật pháp của CHLB Đức được thực hiện trên toàn bộ lãnh thổ Đức. Ngày 3 tháng 11 năm 1990 đã tuyên bố chính thức việc thống nhất Đức, chấm dứt sự chia cắt sau bốn thập kỷ (36).

4. Kết luận

Sự sụp đổ Bức tường Berlin năm 1989 diễn ra trong bối cảnh chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô và Đông Âu lâm vào cuộc khủng hoảng trầm trọng. Sự thay đổi chính sách đối ngoại của ban lãnh đạo Liên Xô, đứng đầu là Gorbachev, đã có ảnh hưởng rất lớn đến tương lai chính trị của CHDC Đức. Trong bối cảnh Liên Xô và Mỹ chủ trương hòa hoãn, quyết định chấm dứt Chiến tranh Lạnh sau hơn bốn thập niên căng thẳng đã khiến cho CHDC Đức mất đi chỗ dựa từ Liên Xô. Chính sách không can thiệp của Liên Xô ở các nước XHCN Đông Âu đã kích lệ các thế lực chống chủ nghĩa xã hội đẩy mạnh các hoạt động chống phá.

CHÚ THÍCH

(1). Năm 1949, phần Tây Đức đã thành lập Cộng hòa Liên bang Đức (CHLB), thủ đô là Bonn; phần Đông Đức thành lập Cộng hòa Dân chủ Đức (CHDC), thủ đô là phần đông của Berlin.

(2). Thống kê cho thấy, năm 1961, nếu trong tháng 6 chỉ có 19.000 người di tản qua Tây Berlin, thì đến tháng 10, con số này tăng lên đến 30.000 người. Riêng 11 ngày đầu tháng 8 có tới 16.000 người, là thời gian có đông người bỏ trốn nhất.

(3). Jean-Baptiste Duroselle, *Lịch sử Ngoại giao từ 1919 đến ngày nay*, in lần thứ 10 (Tài liệu lưu hành nội bộ), Học viện Quan hệ Quốc tế, Hà Nội, tháng 10 năm 1994, trang 694.

(4). Jean - Baptiste Duroselle, André Kaspi, *Istoria relațiilor internationale 1948- până în zile noastre (Lịch sử Quan hệ Quốc tế từ 1948 đến nay)*, tập II, Nxb. Stiintelor Sociale și Politice, București, 2006, tr. 281 (tiếng Rumani).

(5). *Time* (summer journey double issue), June 29- July 6, Vol. 173, Nos. 26/27, 2009, tr. 42.

(6), (7), (10), (11), (12), (29), (20), (21), (22), (23), (24), (25), (26), (27), (28), (29), (30), (31), (32).

Trước sự bất mãn của các tầng lớp nhân dân Đông Đức, Đảng XHCNTN Đức đã không theo kịp sự thay đổi của thời cuộc, tỏ rõ sự bất lực. Quyết định không sử dụng vũ lực để giữ Bức tường Berlin và cho phép người dân được tự do di du lịch của Tổng Bí thư Egon Krenz ngày 9 tháng 11 năm 1989 đã khiến cho Bức tường Berlin không còn lý do để tồn tại. Sự sụp đổ của Bức tường Berlin đã mở ra cơ hội cho sự tái thống nhất của hai nhà nước Đức gần một năm sau đó sau nhiều năm chia cắt và đối đầu. Một nước Đức mới thống nhất sẽ có ảnh hưởng và vai trò ngày càng quan trọng trong đời sống chính trị châu Âu cũng như quan hệ quốc tế những năm cuối thế kỷ XX - đầu thế kỷ XXI.

Egon Krenz, *Mùa Thu Đức 1989*, Nxb. Công an Nhân dân, 2010, tr. 186-187, 191, 360, 361, 367, 282, 286, 286, 290, 393, 436, 363, 368, 382, 441, 443, 501, 501, 502.

(8). Jean-Baptiste Duroselle, *Lịch sử Ngoại giao từ 1919 đến ngày nay*, sdd, tr. 694.

(9). Dẫn theo: Tuần Vietnamnet ngày 08 tháng 11 năm 2015, "Một phần tư thế kỷ, thăm lại "vùng đất nguy hiểm nhất".

(13), (14), (15), (16), (17), (18). Bogaturov, Aleksey Demofenovich, Averkov Viktor Viktorovich, *Lịch sử Quan hệ Quốc tế* (Sách tham khảo nội bộ), Nxb. Chính trị Quốc gia-Sự thật, Hà Nội, 2013, tr.467, 467-468, 468, 469, 469, 469.

(33). Jean-Baptiste Duroselle, *Lịch sử Ngoại giao từ 1919 đến ngày nay*, sdd, tr. 695.

(34). Bogaturov, Aleksey Demofenovich, Averkov Viktor Viktorovich, sdd, tr. 473.

(35), (36). Jean - Baptiste Duroselle, André Kaspi, *Istoria relațiilor internationale 1948- până în zile noastre (Lịch sử Quan hệ Quốc tế từ 1948 đến nay)*, sdd, tr. 281.